

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Petrovics Béla*
Cím: *A Kultuszminiszter megmentette a pusztulástól a Schlauch-könyvtárat*

Forrás:
[1943]
(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztálvozás

027.2

Hely

Idő

"1943"

Személy

Helysz

A kultuszminiszter megmentette a pusztulástól a Schlauch-könyvtárat

A Schlauch-könyvtárat, amely jelen pillanatban Faragó József budapesti régiségkereskedő és antikvárius körülbelül 200.000 pengőt érő tulajdona, a szabadságharcot közvetlenül követő időkben gyűjtötte össze Európa különböző részeiről Török János magyar publicista, szenvedélyes könyvgyűjtő, Török Jánosról és könyvtáráról Fraknói Vilmos a Magyar Könyvszemle 1877-ik évfolyamában a következőket írja:

„Török Jánost mindnyájan ismerjük. Megjelenésében és beszédében, irányában és politikájában, egy szóval minden ízében magyar volt. A magyar nemzeti szempont volt előtte mindig és mindenben irányadó. Nem feltűnő tehát, hogy ugyanazon szenvedéllyel, amely tollát az ősi magyar intézmények védelmében vezérelte, gyűjtötte össze mindazt, ami azoknak multjára vonatkozott. Benne a bibliophil szenvedélyét megnesemesítette a hazaszeretet. Minden ritka, régi könyvben majdnem ereklyét látott.

De neki egy jelentékeny „Bibliotheca Hungarica” összeállítása nehezebb feladat volt, mint elődei-

nek. A gyűjtést a hatvanas évek elején kezdte ugyan meg, de nagy arányokban csak a jelen évtized első három esztendejében folytatta, amikor az antiquáriusi könyvpiacra az árak általán és különösen a ritka hungaricák ára mérsé-

sen felszökött. A List és Francke cég fellépése és a British Museum magyarországi acquisitói úgyszólván forradalmat idéztek elő a téren. Neki tetemes összegeket kellett fizetni olyanért, aminek néhány évtized előtt alig volt értéke.

Élete alkonyán a könyvtár volt egyedüli vagyona és annyi meghiúsult reménye után egyedüli öröme. És ez méltán. A könyvtár köteleinek számát tekintve, sokkal csekélyebb volt, mint akár Széchenyié, akár Jankoviché és Horvát Istváné, de értékre és az összeállítás rendszerességére nézve azokat csaknem megközelíti.

Rettegést áttól az eshetőségtől, hogy amit ő hazája iránti meleg érdeklődésből létesített, külföldre kerül; amit egy eszme szolgálatára egybegyűjtött, szét fog daraboltnai.

Nagy megnyugvására szolgált, midőn néhány hónappal 1874 február 9-én bekövetkezett halála előtt a könyvtárat dr. Schlauch Lőrinc szatmári püspök 20.000 o. é. forintot megvásárolta a főpapi pálványának kúszójában az áldozatkészég ezen kitűnő ténye által azt a hazának megmenté.

Miből áll a Schlauch-könyvtár

A Magyar Könyvszemle ismertetése így folytatja:

A Török János által gyűjtött könyvtár a szó szoros értelmében magyar könyvtár. Elsősorban a magyar történelem és a magyar jog, azután a magyar irodalom többi ágai vannak leginkább képviselve. A nem magyar történelemre vonatkozó munkákat is nagy számban bírja, de csak annyiban, amennyiben Magyarország történetére világítanak és annak, ki Magyarország történetével foglalkozik, melőzhetetlenek. Azon munkáknak,

amelyek hazánkra egyáltalán nem vonatkoznak, száma alig megy néhány százra.

A könyvtár áll 8003 munkából, 11.839 kötetben, ezekhez járul még 2303 röpirat. Ezek az egyes szakaszok között a következőképp oszlanak meg:

Hazai történelem és segéd tudományok	munka	kötet
Hazai egyháztörténelem	3304	4482
Magyar jogtudomány	1104	1308
Régi magyar irodalom	1008	1405
Magyar nyelv és szépirodalom	126	126
Tudományos folyóiratok és hírlapok	820	1192
Magyarországra vonatkozó röpiratok	93	949
Nem magyar történelem	2303	2033
Incunabula, Curiosa, Varia	450	877
	1098	1500

A könyvtár ritkaságokban, unicumokban gazdag. Főleg a XV., XVI. és XVII. századbéli apró nyomtatványok között találhatunk ilyenek; mert ezeknek évszázadokon keresztül semmi értékét nem tulajdonítottak és így a példányok legnagyobb része elenyészett.

A továbbiakban Fraknói Vilmos részletesen tárgyalja egyes példányaikat a könyvtárnak, amely, mint Schlauch-könyvtár menő be a köznevelésbe.

Schlauch Lőrinc 1902-ben bekövetkezett halálakor könyvtárat egyházmegyéjének ajándékozta.

Változtak az idők, bekövetkezett a román katasztrófa. A román megszállás alatt is sértetlenül állott a könyvtár a szatmári püspöki palotában. Közben a románok alatt a csonka szatmári püspökséget egyesítették a nagyváradi püspökséggel. A kettős egyházmegye püspöke Fiedler István lett. Fiedlert sok támogatás érte magyarsága miatt a román éra alatt. Teljes szívvel a magyar ügyek képviselője volt. Minden magyar törekvést támogatótt erkölcsileg, anyagilag egyaránt. Szegény lévén az egyházmegye, a püspökség fenntartására a Schlauch-könyvtár eladását határozta el. A magyar egyházmegye tulajdonát képező könyvtárat, amely nem volt püspöki törzsvagyon, jogában állott káptalana beleegyezésével eladni. Vevőnek egy magyar keresztény könyvkereskedő jelentkezett, Faragó József budapesti antikvárius személyben.

Faragó 1936-ban megvásárolta a könyvgyűjteményt. Tulajdonképpen már itt vetette előre árnyékát a könyvek tragédiája.

Faragó mellett Erdélyt egy másik magyar amatörgyűjtő is járta. Sok régiséghez jutott hozzá olcsó pénzért, különösen az ép erdélyi szőnyeggyűjtemény jutott birtokába. Ez az előkelő amatörgyűjtő érthető okokból nem szimpatizált Faragóval. Nem tudni, melyikük akarta megvásárolni a Schlauch-könyvtárat előbb, az sem bizonyos, hogy

a másik régiséggyűjtő egyáltalán gondolt-e a könyvek megvételére, de valószínű, hogy ellenszenvét fokozta Faragó kitűnő vétele...

Faragó a könyveket a bécsi döntés után hazaszállíttatta és beraktározta Dorottya-utca 9. számú házában lévő könyvraktárába. A könyvekkel nem történt a szállítás közben semmi baj, azok sértetlenül várták vevőjüket. De vétel helyett más történt.

Bonyodalmak egy rendelet körül

A visszacsatolás után megjelent a *Budapesti Közlöny*-ben 7070—1940. M. E. szám alatt egy rendelet, amely kimondja, hogy minden olyan könyvet és iratot, amely közgyűjteményből a román megszállás alatt illetéktelenül került ki, be kell jelenteni az Országos Levéltárnak. A bejelentés után illetékes szervek döntenek el, hogy a bejelentett könyvekre vagy iratokra igényt tart-e az állam vagy sem. Amennyiben igen, úgy az államnak vagy a rendeletben megjelölt más igény jogosultnak jogában áll azt méltányos áron megvenni.

A gróf Teleki Pál miniszterelnöksége alatt kiadott rendeletben foglalt intézkedésekre az adott okot, hogy a megszállás ideje alatt sokan jutottak illetéktelenül olyan könyvekhez és okiratokhoz, amelyekre közérdekből az állam tart igényt. Így került jobbek között magánkézbe Rákóczi levelezésének egy része is a szatmármegyei levéltárból.

A rendelet hatálybalépése után hatalmas értesítés érkezett Stolpa József kultuszállamtitkárhoz, amelynek nyomán a Közalapítványi Ügyigazgatóság feljelentette a rendőrségen egyrészt Fiedler István püspököt és a püspöki iroda igazgatóját, amiért illetéktelenül eladták a könyvtárat Faragónak, másrészt Faragó Józsefet, aki megvette a könyvtárat.

A rendőrség nyomozni kezdett. Megszülettek az ügy első aktái. Legmagasabb egyházi köreink is érdeklődni kezdtek: tulajdonkép-

pen mi van a Schlauch-könyvtár körül? 1940 októberében a téves információ és egy rendelet téves értelmezésén alapuló feljelentést, amelyben Faragó, mint zsidó könyvkereskedő szerepelt, visszavonták.

Pasteiner Iván, a Közgyűjtemények Országos Felügyelője ettől függetlenül hivatalosan igazolta, hogy a Schlauch-könyvtár nem közgyűjtemény, tehát nem esik bejelentési kötelezettség alá, tehát úgylátszott, hogy az antikvárius és egyéb berkekből nagy port felverő viharok elülnek.

De alig hogy elcsitultak a hullámok, megjelent a 8620/1940. M. E. pótrendelet, amely az előbb említett kormányintézkedés hatályát a közgyűjteményeken kívül egyéb gyűjteményekből illetéktelenül kikerült, nemzeti szempontokból értékes könyvekre és iratokra is vonatkoztatja.

Közvetlen a pótrendelet hatálybalépése után megjelent Faragó Dorottya-utca 9. számú házában lévő könyvraktárában, illetékes hely megbízásából dr. Czifra András zárgondnok s a pótrendelet alapján, tekintettel arra, hogy az információk szerint Faragó illetéktelenül jutott a most már bejelentési kötelezettség alá eső könyvtárhoz, a Schlauch-könyvtárat lefoglalta.

Utasítása értelmében a könyvtárat azonnal el kellett szállítania Faragó raktárából, az ügyek kivizsgálásáig.

A Nemzeti Múzeum szállítója, tekintettel arra, hogy a könyvek egyenkénti becsomagolása, szakszerű szállítása néhány napot vett volna igénybe, nem vállalta az azonnali szállítást, mire rakodó munkások jöttek, akik kötelekkel átsavarva tehertaxikon vitték el a Schlauch-könyvtárat új szálláshelyére, a Festetics-palota nedves mosókonyhájába. A könyvtárat — amelyet hivatalosan leltározva senki nem vett át — a szállítók ledobálták a pince földjére, rázárták az ajtót s ekkor, 1940 novem-

ber 30-án megkezdődött a Schlauch-könyvtár szomorú története.

A könyvek két éven át pusztultak egymás hegyén-hátán a mosókonyha nyirkos homályában. Közben a kereskedő beadványokban

megírta, hogy amennyiben a könyvek jelen raktárhelyükön maradnak, pusztulásra vannak ítélve. A beadványok hatásaként a könyvtárt ládába csomagolták a szállítómunkások, néhányat átlukasztottak szegesz közben, a ládákat élükre állították, úgyhogy most már nemcsak rothadtak a könyvek, hanem egymás súlya következtében sok közülük ketté is tört...

Közben a Festetics-palotából gróf Teleki Pál tudományos intézet lett, amiért is a Schlauch-könyvtárat új raktárba kellett szállítani. Új raktárhelyiségül most az Iparművészeti Múzeum pincéjét jelölték ki. A szállítómunkások a mázsás ládákat bedobálták az új pincébe, közben megint eltört néhány könyv, megint lezárták a pinceajtót és a könyvek szép csendben dohosodtak tovább... Valószínűnek látszott, hogy a könyvek az idők végtelenségéig itt maradnak, de hát a könyvtár lefoglalása óta sok víz lefolyt a Dunán... Az ügy aktái Szinyei Merse kultuszminiszter elé kerültek, aki, miután alaposan átvizsgálta az ügyeket, ez év február 20-án feloldatta a zár alól.

Hála a kultuszminiszternek, a Schlauch-könyvtárügy elintézése nem tartott ötven évig, what also-gyan egyesek gondolják.

Bebizonyosodott, hogy az időközben magyar érdemrend nagynyakkeresztjét kapott Fiedler püspök nem adta el jogtalanul a könyveket, bebizonyosodott, hogy Faragó legálisan vette meg a könyveket, tehát a könyvtár az övé, eladhatja akinek akarja.

A kereskedő most szakértőkkel vizsgálhatta át a könyveket. Az eddigi vizsgálatok megállapításai szerint a Schlauch-könyvtár tekintélyes része pusztult el. A könyvkereskedő kártérítési keresetet indított. Újabb vizsgálatok lesznek a közel-

jövőben, tárgyalások és ítéletek. Majd kikerül a pincéből a könyvtár, piacra dobják, akad a 200.000 pengőt érő könyvtárra vevő.

A legnagyobb károsult az ügyben a magyar kultúra, mert az elpusztult könyveket semmiféle kártérítéssel nem lehet pótolni.

A kultuszminiszter intézkedése megmentette, ami menthető, de a magyar közvélemény jogosan kérdezheti: miért kellett egy nyirkos mosókonyha padlófőn pincéjében rothadni ennyi pótolhatatlan magyar kultúrértéknek 1943 tavaszáig?...

Petrovics Béla